

Kỷ niệm 100 năm Ngày sinh nhà thơ, nhạc sĩ Văn Cao (15/11/1923 – 15/11/2023)

Văn Cao được biết đến là một nhạc sĩ, họa sĩ, nhà thơ, chiến sĩ yêu nước. Ông là một trong ba nhạc sĩ nổi bật nhất của nền âm nhạc hiện đại Việt Nam trong thế kỷ XX (cùng với Phạm Duy và Trịnh Công Sơn). Ông là tác giả của ca khúc Tiến quân ca - quốc ca chính thức của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, đồng thời ông cũng là một trong những nhạc sĩ có sức ảnh hưởng lớn nhất của nền tân nhạc Việt Nam.

Nhà thơ, nhạc sĩ Văn Cao, tên thật là Nguyễn Văn Cao, sinh ngày 15/11/1923 tại Hải Phòng, quê quán ở thôn An Lễ, xã Liên Minh, huyện Vụ Bản, tỉnh Nam Định. Xuất thân trong một gia đình viên chức, cha của Văn Cao vốn là giám đốc nhà máy nước Hải Phòng. Thuở nhỏ, Văn Cao học ở trường tiểu học Bonnal (nay là Trường Trung học phổ thông Ngô Quyền, Hải Phòng), sau lên học trung học tại trường dòng Saint Josef, là nơi ông bắt đầu học âm nhạc. Năm 1938 (khi mới 15 tuổi), vì gia đình sa sút, Văn Cao bỏ học sau khi kết thúc năm thứ hai bậc thành trung.

Cuối những năm 1930, tân nhạc Việt Nam ra đời. Văn Cao tham gia vào nhóm Đồng Vọng của Hoàng Quý và bắt đầu sáng tác ca khúc đầu tay là “Buồn tàn thu” vào năm 16 tuổi, được Phạm Duy đem đi hát khắp nơi. Từ đó bắt đầu sự gắn bó hoạt động văn nghệ của Văn Cao – Phạm Duy. Bên cạnh đó, Văn Cao còn sáng tác một số ca khúc hướng đạo vui tươi khác như “Gió núi”, “Gò Đống Đa”, “Anh em khá cầm tay”.

Năm 1942, Văn Cao rời Hải Phòng lên Hà Nội. Ông thuê căn gác nhỏ số 171 phố Mongrart - nay là 45 Nguyễn Thượng Hiền và theo học dự thính tại Trường Cao đẳng Mỹ thuật Đông Dương. Văn Cao còn làm thơ, viết truyện đăng trên Tiểu thuyết Thứ Bảy. Năm 1943 và 1944, Văn Cao hai lần xuất hiện trong triển lãm Salon Unique (Phòng tranh duy nhất) tổ chức tại nhà Khai trí Tiến Đức, Hà Nội với các bức tranh sơn dầu gây được tiếng vang trong giới hội họa: “Những kẻ tự sát”, “Cô gái dậy thì”, “Sấm hồi”, “Nửa đêm”... Văn Cao tự học về âm nhạc và sớm trở thành một nhạc sĩ nổi tiếng. Giai đoạn 1940-1943 là thời kỳ viết nhạc sung mãn nhất của Văn Cao với các ca khúc lịch sử và ca khúc trữ tình lãng mạn, như: Bên xuân (1942 - sau này sửa lời thành Đoàn Chim Việt), Suối mơ (1943), Thiên thai (1941), Trương Chi (1943). Ông nhanh chóng trở thành một trong những gương mặt tiên phong, nổi bật nhất của trào lưu lãng mạn trong lịch sử âm nhạc Việt Nam, đặc biệt là để lại những dấu ấn mang tính khai phá của ông trong tân nhạc Việt Nam.

Được giác ngộ cách mạng, ông tham gia công tác trong Hội Văn hoá Cứu quốc và Đội danh dự trừ gian Hà Nội. Chính tay ông đã diệt một tên Việt gian khét tiếng gian ác. Nhạc sĩ Văn Cao đã hoạt động hăng say cho cách mạng từ trước Cách mạng tháng Tám, bên cạnh thế giới nhạc lãng mạn là những bài hát yêu nước tràn đầy khí phách: Bạch Đằng giang, Gò Đống Đa, Thăng Long hành khúc. Năm 1944, bài hát “Tiến quân ca” được viết cho Khoá quân chính kháng Nhật, theo yêu cầu của Vũ Quý – một cán bộ lãnh đạo Việt Minh. Tháng 11/1944, bài hát “Tiến quân ca” được Văn Cao khắc in trên báo Lao động số 1. Ngày 19/8/1945, “Tiến quân ca” được Văn Cao điều khiển dàn đồng ca Thiếu niên Tiên phong hát tại Quảng trường Nhà hát lớn trong cuộc mít tinh giành chính quyền của Việt Minh tổ chức. Cũng vào năm 1945, ông sáng tác bài “Chiếc xe xác qua đường Dạ Lạc” và các ca khúc “Chiến sĩ Việt Nam”, “Chiến sĩ Hải quân”, “Chiến sĩ Không quân”... Năm 1946, Quốc hội nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa tại kỳ họp thứ nhất đã quyết định lấy “Tiến quân ca” của Văn Cao làm quốc ca cho người Việt Nam.

Sau ngày toàn quốc kháng chiến chống Pháp (19/12/1946), ông tham gia những công tác đặc biệt của Bộ Nội vụ, rồi về công tác ở Hội Văn nghệ Việt Bắc. Trong thời kỳ này, ông tiếp tục sáng tác những bài hát nổi tiếng như: Trường ca Sông Lô (1947), Tiến về Hà Nội... Ông được kết nạp vào Đảng Lao động Việt Nam (1948). Năm 1952, ông được cử đi Liên Xô trong phái đoàn của Trần Huy Liệu.

Sau Hiệp định Giơnevơ năm 1954, ông là hội viên Hội Nhà văn Việt Nam, Ủy viên thường vụ Hội nhạc sĩ Việt Nam. Ông là tác giả của nhiều tuyển tập nhạc rất được bạn yêu nhạc ưa thích và được giới thiệu ở nước ngoài. Không chỉ là một nhạc sĩ tài hoa, Văn Cao còn là nhà thơ và là họa sĩ, bên cạnh đó ông còn nổi tiếng về những hoạ phẩm minh hoạ với một phong cách riêng.

Năm 1956, ông tham gia Nhân văn và Giai phẩm với bài thơ “Anh có nghe không” đăng trên Giai phẩm mùa xuân và trích đoạn trường ca Những người trên cửa biển” in trên báo Nhân văn số 4. Những năm sau đó, ông bị kỷ luật, đi thực tế lên Điện Biên cùng Nguyễn Tuân, Nguyễn Huy Tưởng. Các bài hát trước đây không được biểu diễn. Cho đến cuối thập niên 1980, nhờ chính sách đổi mới của Tổng bí thư Nguyễn Văn Linh, các tác phẩm của Văn Cao cùng những ca khúc tiền chiến khác được biểu diễn trở lại.

Có thể nói, Văn Cao hoạt động trên nhiều lĩnh vực văn học nghệ thuật. Ngoài sáng tác văn học, ông còn là một nhạc sĩ, họa sĩ tài năng. Trước cách mạng, Văn Cao đã nổi tiếng là nhạc sĩ tài danh. Ông là tác giả của nhiều ca khúc trữ tình nổi tiếng và những hành khúc yêu nước (trong đó, nổi tiếng nhất là ca khúc Tiến quân ca). Thơ Văn Cao luôn có sự tìm tòi mới mẻ về nội dung và hình thức. Theo nhận định của giới nghiên cứu văn học, thơ của ông thường đưa vào một nghệ thuật cấu tứ vững chắc, đột phá qua những hình tượng bất ngờ, độc đáo. Ngôn ngữ được chọn lọc kỹ, tiết tấu nhanh, câu thơ hàm súc đầy ắp thông tin... Với tài năng nhiều mặt và những đóng góp to lớn của mình, Văn Cao có một vị trí đặc biệt trong nền văn học nghệ thuật Việt Nam hiện đại. Ông từng là hội viên Hội Nhà văn Việt Nam, Hội Mỹ thuật Việt Nam, Hội nhạc sĩ Việt Nam, Phó Tổng thư ký Hội Văn học Nghệ thuật Việt Nam, Ủy viên BCH Hội nhạc sĩ Việt Nam (khoá I và III).

Văn Cao qua đời vào ngày 10/7/1995. Với những đóng góp to lớn của mình cho nền văn học nước nhà, năm 1996, Văn Cao được tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học nghệ thuật (đợt I năm 1996). Ông cũng đã được Nhà nước Việt Nam trao tặng Huân chương Hồ Chí Minh; Huân chương Kháng chiến hạng Nhất; Huân chương Độc lập hạng Ba (1968); Huân chương Độc lập hạng Nhất (1993). Tên ông cũng được đặt cho nhiều con phố đẹp ở Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh, Hải Phòng, Huế...

Nhân kỷ niệm 100 năm Ngày sinh nhà thơ, nhạc sĩ Văn Cao (1923-2023), Thư viện tỉnh Đồng Nai xin được giới thiệu sơ lược tiểu sử của ông nhằm khẳng định một tài năng của Việt Nam hội tụ trên các lĩnh vực nhạc sĩ, họa sĩ và nhà thơ. Đồng thời, khẳng định những đóng góp to lớn cho nền văn học nghệ thuật nước nhà những tác phẩm thi, hoạ và cả những khúc ca còn vang mãi. Thế hệ hôm nay sẽ luôn tưởng nhớ đến ông, một nhà thơ, họa sĩ, nhạc sĩ lớn của dân tộc Việt Nam.

Tài liệu tham khảo:

1. Từ điển tác giả, tác phẩm văn học Việt Nam : Dừng trong nhà trường / B.s.: Nguyễn Đăng Mạnh, Bùi Duy Tân, Nguyễn Như Ý (ch.b.)... - H. : Giáo dục, 2012. - 1807tr. : ảnh ; 24cm.

2. Mười khuôn mặt văn nghệ : Lãng Nhân. Nguyễn Tuân. Vũ Bằng. Vũ Hoàng Chương. Nguyễn Bính. Đinh Hùng. Văn Cao. Sơn Nam. Nguyễn Sa. Trịnh Công Sơn / Tạ Tú. - H. : Nxb. Hội nhà văn, 1996. - 373tr ; 19cm.

3. Nhà văn Việt Nam thế kỷ XX / Ngô Văn Phú, Phong Vũ, Nguyễn Phan Hách
b.s. - H. : Nxb. Hội Nhà văn. - 19cm T.4 / Lại Nguyên Ân, Văn Cao, Nông Quốc Chấn..
. - 1999. - 798tr.

Nguyễn Mai